

ETNOGRAAFIA MUUSEUM

Küsimusleht nr. 66

Toitudest perekondlikel tähtpäevadel I

Lugupeetud korrespondent!

XIX sajandi teisel poolel oli eesti talurahva toit argipäevadel kesine. Rikkalikum ja mitmekesisem oli see aga pidudel. Senini on eesti talurahva peotoitudest kogutud rohkesti materjali. Selles on aga mitmeid olulisi puudujääke. Nii ei kajasta olemasolevad andmed küllaldaselt paikkondlikke ja sotsiaalseid erinevusi ega määratle vajaliku täpsusega nähtuste esinemise algust ja lõppu. Väga vähe on andmeid kodanliku eesti perioodi toidust, täielikult puuduvad aga need kaasaegsest toidust. Tingituna just eelloetletud puudustest on vajalik koguda täiendavat materjali. Vastamisel palume jälgida just eelloetletud lünki ning püüda välja selgitada, mis oli iseloomulik Teie piirkonnale ja millised on tema erinevused naaberaladest.

Oluline on välja selgitada, kuidas perekondlikel pidudel kaeti laud ja milliseid toidunõusid seejuures kasutati. Seepärast palume küsimusi lauakattimisest ja lauakommetest jälgida kõigi perekondlike pidude toitude kirjeldamisel.

Toitudest ja lauakommetest.

1. Missugustes nõudes keedeti toitu perekondlikeks pidudeks? Loetlege kõik nõud, võimaluse korral määrake ka suurus!

2. Millal hakati perekondlike pidude toitude valmistamiseks kasutama panne? Missugused need olid (näit. ümmargused, kandilised)?

3. Kirjeldage söögilauda perekondlikel pidudel. Kas oli ainult pidudel kasutatav suur laud? Missugune see oli ja kus teda hoiti tarvitamise vaheaegadel? Kas sellist suurt lauda laenati pidudeks peredesse, kus endal ei olnud? Kas esines pidudeks ajutiste laudade tegemist? Millised need olid?

4. Millal hakati perekondlikel pidudel lauda katma laudlinaga?

5. Kirjeldage laudlina! Missugusest materjalist oli ta tehtud (linasest labasest, muustrilisest kootud riidest, puuvillasest riidest jne.)? Missugused olid laudlina kaunistused (valge tikand, värviline tikand, pilu jne.)?

6. Millal kasutati viimati peolaua puukausse ja -lusikaid?

7. Millal hakati peolaua kasutama savikausse?

8. Millal kadusid tarvitusest puust õllekannud ja -kapad? Millega neid asendati?

9. Millal kadus pidude ajal mitmekesi ühest kausist söömise komme?

10. Millal tulid tarvitusele esimesed taldrikud? Missugused need olid? Millise toidu söömiseks neid kasutati?

11. Millal hakati kasutama metall-lusikaid (eraldi supi- ja teelusikaid) ja lauanuge-kahvleid? Millise toidu söömiseks neid kasutati? Kuidas söödi neid toite varem, kui veel ei olnud nuge-kahvleid?

12. Milla ilmusid kasutusele portselan, fajanss ja klaasnõud (kannud, klaasid, tassid, praevaagnad jms.)? Milliste toitade söömiseks või jookide joomiseks neid kasutati?

Kosjadest.

13. Millisel aasta-ajal ja nädalapäeval käidi tavaliselt kosjas? Millal kadus kosjaskäimise komme?

14. Missugust jooki või toitu tõid kosilane ja isamees kosja tulles kaasa?

15. Mitu korda anti kosilasele süüa? Oli suuri erinevusi lähedalt ja kaugelt tulnud kosilase puhul!

16. Mida anti kosilasele toiduks?

17. Kas kosilasele antav toit oli juba varem valmis, või tehti alles siis, kui kosilane oli saabunud?

18. Missugust jooki pakuti kosilasele?

19. Missugune oli lauas istumise järjekord kosjade ajal? Kelle kõrval istus peigmees? Kas pruut istus lauas kosjade ajal?

20. Missugused muudatused ja millal on toimund kosilase kostitamisel?

Pulmade ettevalmistamisest.

21. Kuidas nimetati Teie piirkonnas niisugust kommet, kui pruut enne pulmi käis külast andameid (villa, linu jne.) korjamas ja abiellumisest teatamas?

22. Kas pruut käis üksi abiellumisest teatamas või oli tal kaaslane? Kes oli kaaslaseks (mõni sugulane, mõni vanem kõneosav naine jne.)?

23. Kas neid andameid käisid korjamas kõik või ainult vaesematest peredest pärinevad pruudid?

24. Missugust toitu või jooki pakkus pruut andamite korjamisel külas?

25. Kas Teie piirkonnas käidi õhtuti enne pulmi pruudil abis veimeid (kaasavara) valmistamas?

26. Kuidas seda kommet nimetati?

27. Mida pakuti süüa neil õhtutel?

28. Mida pakuti juua neil õhtutel?

29. Kas veimete valmistajaid kutsuti ka pulma?

30. Keda kutsuti pulma (sugulasi, tuttavaid, naabreid)?

31. Kes kutsus pulmalisi? Kirjeldage, kuidas toimus pulmaliste kutsumine?

32. Milla toimus muudatusi pulmaliste kutsumises?

33. Kuidas kutsutakse praegu pulmalisi?

34. Mitu päeva kestsid Teie piirkonnas kõige varasemate mälestuste kohaselt pulmad? Näidake eraldi pulmade kestus jõukates taludes, keskmisel, kehvikul, popsidel, saunikutel, teenijatel jt.!

35. Millal kadus mitmepäevaliste pulmade pidamise komme?

36. Kui kaua kestab pulmapidu praegu?

37. Kes korraldas pulmapeo (pruudi vanemad, peigmehe vanemad, peigmees või pruut ise, peremees teenijatele jne)?

38. Kas esines pulmade pidamist kahel pool (pruudi ja peigmehe kodus)? Milla kadus see komme?

39. Kas tänapäeval on Teie piirkonnas korraldatud pulmapidu ühiskondlike organisatsioonide (komsomoli, ametiühingu jne.) kaasabil? Kirjeldage selliseid pulmi!

40. Kas varasemal ajal järgnes pulmapidu vahetult kiriklikule laulatusele või toimus see alles hiljem (näiteks laulatus pühapäeval, pulmapeo algus aga neljapäeval)?

41. Millal kadus eelmises küsimuses nimetatud komme?

42. Millal hakati korraldama pulmi ilma kirikliku laulatuseta?

Pulma kaasavõetav toit.

43. Kas oli kombeks pulma minnes kaasa võtta toitu? Kuidas seda toitu nimetati?

44. Millal jäi see komme ära?

45. Missugust toitu võeti pulma kaasa? Kui palju võeti kaasa igat toiduliiki? Näidake seda kaalu või tükiarvu alusel!

46. Kas «pulmaametmeeste» (näit. isamees), poolt kaasa võetud toit erines teiste pulmaliste poolt toodud toidust? Mida töid pulma kaasa pulma ametmehed?

47. Missugused muudatused on pulma kaasavõetavas toidus toimunud?

48. Millal need muudatused toimusid?

49. Kas oli kombeks kaasatoodud toidu väärtuse järele arvestada toojate jõukuse, helduse jt. omaduste üle?

50. Kellele viidi pulma kaasa rohkem toitu? Võrrelge jõukamaid peresid, kehvikuid, sulasrahvast jt.!

51. Kellele anti üle kaasavõetud toit pulmamajas?

52. Kus (millises ruumis) anti üle kaasavõetud toit?

53. Kas toidu üleandmise juures oli mingeid erilisi kombeid (näiteks: mida öeldi toitu üle andes ja vastu võttes jne.)?

54. Kas kahes (pruudi ja peigmehe) peres peetavate pulmade puhul viidi toitu mõlemale poole või ainult sinna, kelle poolt oli kutsutud?

Pulmaleib.

55. Milliseid leivaliike (rukkileib, peenleib jt.) valmistati pulmadeks?

56. Kas valmistati erilist pulmaleiba ja kuidas seda nimetati?

57. Mis taignast selline pulmaleib tehti ja millise kujuga ta oli?

58. Kes tegi pulmaleiva?

59. Milliseid kombeid mäletatakse seoses pulmaleiva üleandmisega? Kellele anti pulmaleib üle ja mida tegi saaja sellega?

60. Kas pulmadeks tehti ka odrajahust sepikut? Millal kadus komme neid pulmadeks valmistada?

61. Millal hakati pulmadeks tegema nisupüülist tooteid (saiu, pirukaid, korpe jne.)?

Pulmatoidud.

62. Kas pulmades oli vanasti toitudel oma kindel järjekord?

63. Mida anti pulmades esimeseks söögiks?

64. Kas esimene pulmasöök pühapäeval peale kiriklikku laulust erines nädala sees alanud pulmade esimesest söögist?

65. Millist toitu anti pruudile kodust kaasa kui ta hakkas «uude kodusse» sõitma? Kuhu pandi kaasaantud toit (näit. kirstu, saani jne.)? Milliste nõudega anti toit kaasa?

66. Mida tegi pruut uues kodus oma endisest kodust kaasa võetud toiduga? Kus seda söödi?

67. Mida pakuti pruudile süüa tema saabumise järele uude kodusse? Kes pakkus temale süüa? Kus kohas toimus söögi pakkumine?

68. Kas olid ettenähtud kindlad söögid enne või ka pärast selliste vanade pulmakommete nagu tanutamine, põllelappimine jt. täitmist?

69. Mis oli pulmades viimaseks söögiks?

70. Kas paikkonna vanemad inimesed mäletavad, et nende nooruses oli pulmades lõputoit erinev hilisema aja omast? Millised need lõputoidud olid ja millal toimus muudatus?

71. Kas mõned toidud on olnud pulmalaul kogu aeg, pulmade algusest kuni lõpuni?

72. Kas on mõni toit (näit. leib) olnud puutumatusena kogu pulmade ajal laual? Mis tehti selle toiduga peale pulmi?

73. Milline oli pulmatoitude erinevus pidaja jõukusest? Võrrelda pulmatoite jõukates taludes, keskmikel, kehvikutel, popsidel, saunikutel, peremehe poolt teenijatele peetud pulmades?

74. Millal hakati pulmadeks esmakordselt sülti keetma? Misugune oli sült (väljavõtmata kontidega, kondid välja võetud, hakksült) ja kuidas teda vastavalt siis nimetati?

75. Kas Teie piirkonnas on tuntud odratangude lisamine süldile? Kuidas nimetati sellist sülti? Kirjeldage sellise süldi valmistamist.

76. Millal muutus pulmadeks süldi keetmine üldiseks? Näidake see iga süldiliigi puhul eraldi!

77. Millal hakkasid pulmalaualt kaduma vanad traditsioonilised pulmatoidud (klimbisupp, keedetud liha jt.)? Märkige igal toidul kadumise aeg eraldi!

78. Milliseid uusi pulmatoite hakati valmistama peale ülalnimetatud vanade pulmatoitude kadumist (näiteks praade, rullaade, salateid jt.)? Nimetage ka kõik hilisemal ajal kasutusele tulnud pulmatoidud!

79. Millal hakati pulmades magustoite valmistama?

80. Millist magustoitu peetakse Teie piirkonnas kõige vane-maks?

81. Kuidas nimetatakse õllest valmistatud magustoitu?

82. Kuidas valmistati õllest magustoitu? Näidake kui palju ja milliseid aineid kulus selleks!

83. Kas õllest magustoidul oli oma kindel koht traditsiooni-liste pulmatoitude hulgas (näit. lõputoit)?

84. Mis ajal tehti veel viimati Teie piirkonnas õllest magus-toitu?

85. Kas jõukamates või vaesemates peredes kadusid varem vanad traditsioonilised pulmatoidud?

Pulmatoitude valmistajast.

86. Kes juhtis toitide valmistamist pulmas (perenaine ise, mõni sugulane, kutsutud kokk)?

87. Kes olid pulmatoitude valmistamisel abilisteks (saunikud, peretütred, teenijad jt.)?

88. Missugused muutused on toimunud pulmatalitajate osas seoses kaasaegsete pulmatoitude kasutuseletulekuga? (Mõni küla-kokk, linnast või alevist kutsutud perenaine jt.).

89. Kus omandasid külakokad oma oskused (kursustel, teistelt kokkadelt jne.)?

90. Kuidas vanasti tasuti pulmatalitajatele nende vaeva eest?

91. Millal toimus pulmalistelt rahakogumine pulmatalitajatele (näiteks pulma alguses, pulma lõpus, mõne kindla toidu järele jne.)? Kuidas seda tehti? Millal see komme kadus?

92. Kuidas tasutakse praegu pulmatalitajatele?

Pulmajookidest.

93. Millest tehti pulmaõlu (näiteks odralinnasejahust, odralinnaseleivast, rukkilinnastest, rukkileivast jne.)?

94. Millal hakati pulmades juba peenviinu ja veine tarvitama?

95. Missuguseid jooke (õlu, vein, viin) võeti pulmadesse kaasa? Iga kaasavõetava joogi puhul märkige ära mis ajast alates või mis ajani teda võeti kaasa?

96. Mida joodi usklike perede pulmades, kus alkohoolseid jooke ei tarvitatud?

97. Mis ajast alates hakati pulmades kohvi jooma?

98. Kas mäletatakse, et kohvi oleks vanasti söödud kausist lusikaga? Millal esines viimati seda kommet?

99. Kas jõukates või vaestes peredes hakati varem kohvi keetma?

100. Missuguseid teisi jooke on pulmades joodud peale eelpoolnimetatute (kali, mõdu, jt.)?

101. Millal tuli terviseviina joomise komme? Mida pakuti terviseviina kõrvale (näiteks munakooki, küpsiseid jne.)?

Pulmalauas istumise korrast.

102. Kas kõik pulmalised kutsuti lauda ühekorraga või mitmes laudkonnas?

103. Keda kutsuti lauda esimestena (näiteks sugulased, rikkamad pulmavõõrad, pulma «ametmehed» jt.)?

104. Kuidas kutsuti esimestena sööjaid lauda (näiteks kutsuti nimeliselt pererahva valikul, kutsuti üldiselt ja kes jõudis, see istus esimesena jne.)?

105. Mida tegid need pulmavõõrad, kes esimeses laudkonnas ei sõõnud?

106. Kuidas nimetati kutsumata pulmavõõraid?

107. Mida pakuti kutsumata pulmavõõrastele?

108. Milline oli järjekord lauas istumisel pruudi kodus (näit. kus istus pruutpaar, nende vanemad, pulma «ametmehed» rikkamad külalised, vaesemad külalised jne.)?

109. Milline oli järjekord lauas istumisel peigmehe kodus? Näidake siin kõik erinevused pruudi kodus lauas istumise järjekorrast.

110. Millised muutused on toimunud pulmalauas istumise järjekorras? Kirjeldage, kuidas istutakse lauas tänapäeval ja mis ajast alates hakati selliselt istuma.

Pulmatoitude kaasaandmisest pulmalistele.

- 111. Kas oli kombeks anda pulmalistele toitu koju kaasa?
- 112. Missugust toitu anti pulmalistele koju kaasa?
- 113. Kellele oli määratud see kaasaantav toit (näit. pulmalistele endile, nende koduhoidjatele jt.)?
- 114. Kuidas seda kaasaantud toitu nimetati?
- 115. Kas toidu kaasaandmise kommet esineb veel praegu? Millist toitu antakse nüüd koju kaasa?

Pulma tähtpäevade pühitsemisest.

- 116. Kas on olnud kombeks üks või kaks nädalat peale pulmi korraldada pulmamajas pidu? Kuidas seda nimetati?
- 117. Keda kutsuti osa võtma sellest peost?
- 118. Milliseid toite ja jooke pakuti sel peol?
- 119. Mis ajast alates tähistatakse pulma aastapäevi?
- 120. Mitme aasta järel (1, 5, 10, 15, 25 jne. aastat peale pulmi) on kombeks tähistada pidulikult pulma aastapäeva? Kuidas neid tähtpäevi nimetatakse?

